

Melléklet a 21. jelentéshez

Sok nyelvi és tárgyi tévedés.

W. Neumann, Antik Budapest

A CZIGÁNYKÉRDÉS.

Ákár szoszke, csóre máhám zsuvasz, de te
csórász ná csórász.

(Szegények vagyunk, de igazak. Mi nem
igen lopunk...)

Az uton megállított cigánykaraván fenti farizeus óbégatásával vezetem be soraimat. Ez a mondás stereotip minden cigánynál, ha, mint rendőr, ama kérdésekkel állítjuk meg szekerét: „Kátár á vigyán?” (honnan jöttél?). „Mi *nem igen* lopunk...” — ez szavajárása a cigánynak. Tehát lop, csak nem vallja be azonnal. Ellenben ha azt kérdem a cigánytól, hogy „Náhám bokháló?” vagyis hogy nem-e éhes, épp oly kész a felelettel, hogy „igen”. A cigány mindig éhes. Ő és a tele gyomor nem egy anyaméhben születtek.

A tolonczház udvarán aztán, a beteretl könnyű szekerekről lekerülnek a rájkók, a piszkos párnák és dunyhák (*pferiná, sheránd*).

Mialatt lehányják a holmit, az asszonyok kórusban kiabálják: „Devlá becsorohom hucshávem hinmán” (Istenem, de szegények vagyunk, sok gyermekünk van! Méltóságos uraim, mit akarnak velünk?..)

Ravasz, meghunyászkodó és politikus a férfi, annál merészebben és kihívóbban viselkedik az asszonynépség; folyton azt kiabálja: „márdetuto á hájdutsi, á singáló” (megverték a hajduk, a csendőrök.)

Tapasztaltam a cigánynál, hogy ha az anyanyelvét birja a csendőr vagy rendőr és cigány nyelven vallatja, csendesebben, higgadtabban viselkedik és a legtöbb esetben azonnal felel a kérdésekre. Ha azonban magyarul vagy oláhul tesz föl előtte a kérdést, akkor azt a legtöbb esetben előbb megismétli, hogy ideje legyen a válasz fölött gondolkodni. Nem azért, mintha az idegen nyelv szövegét nehezebben értené meg, hanem agyafurtságból, hogy hirtelen feleletével magán ki ne adjon és ideje legyen jól meghányi-vetni a kérdést és a rája adandó feleletet. Épp ezért fontosnak tartom, hogy minden nyomozó rendőr, akinek cigánynyal dolga akadhat, a cigány nyelvnek legalább néhány elemét, néhány gyakrabban előforduló kérdést és feleletet sajátítson el. Most csak néhány példát sorolok itt föl:

— Megverték-e a csendőrök vagy a rendőrök? = (*Márdetuto á sándári? hájdutsi, á singáló?*)

— Igen, megverték! = (*Márdemán!*)

- Miért nem becsülöd meg magad? = (Szosztár ná zsánesz tepáty venesztuti?)
 — Te szurtad meg ezt az embert? = (Tu puszágyán á dále mánusesz?)
 — Miért szurtad meg? = (Szosztár puszágyánesz?)
 — Azért szurtam meg, mert megvert. = (Márgyámán vásádá puszágyomnesz.)
 — Hányszor voltál elzárva? = (Szodovár hánász phándádo?)
 — Lopásért két éven át folyton elzárva voltam! = (Vás-csori mászki pesu duj bárs phándádo!) stb.

A kóbor cigány érzelmi világa emberinek semmi esetre sem mondható. Makacsul ellentáll ez a faj a civilizáció minden csábitásának! Ől, rabol és gyilkol minden lelkiismereti furdalás nélkül. A gonoszság az az egy dolog, amiben szörnyen tanulékony. Azt is megtanulja, hogy a tagadás hasznos. Tudja a cigány, hogy ha kézre kerül is alapos munkája után, ha a gonosztett helyén nem maradt élő lélek, aki tanuskodhatna ellenük, akkor ők a legrosszabb esetben aránylag enyhe büntetéssel bujhatnak ki az igazságszolgáltatás keze alól.

A cigányokról sok hirlapi cikk jelent meg a közelmúltban, melyek nehánya üdvös javaslatokat tartalmazott, de olyik nem ismerte a cigányügy legfontosabb elemét: a cigányt. Nem czélom itt az utóbbiak czáfolásába bocsátkozni, hanem saját tapasztalatom és gyakorlatomból leírok itt egy-két esetet, hátha lesz bennük felhasználható eszme.

A nyomozó rendőrnek és csendőrnek hazánkban, tekintve a sok nemzetiséget, nagyobb nyelvismerettel kell birnia, mint bárhol. A cigányügy rendezésével a cigány nyelv tudása is szorosán összefügg. Ha a cigányul tudó rendőr cigányokat lát valahol csoportba verődve tanakodni, hozzájuk közeledve megtudhatja, miről folyik a tanácskozás. De sok titok kiderülne így! A cigányok tudniillik abban a hiedelemben élnek, hogy nyelvüket megboldogult József főherczegen kívül széles e hazában nem birta és nem birja senki s így még a bíróság előtt is zavartalanul beszélnek meg titkaikat s a nyomozással szemben követendő magatartásukra nézve megállapodhatnak.

Egy példa. Aradmegye világosi járásában 28 cigány, 6 szekérrel ütötte föl tanyáját. A csendőrjárat a főszolgabíró elé állította őket.

A főszolgabíró így ítelt fölöttük:

A járlattal ellátott vagy ennek hiányában is a cigányok lovait és szekereit árverés útján hetivásáron el kell adni. A pénzt, mely ebből befolyik, csak akkor kapja kézhez a volt lótulajdonos, ha az illető bevallja, hogy hol volt állandóbb, huzamosabb tartózkodási helye. Azon helyre való tolonczolás után kapja kézhez az összeget, de azzal a figyelmeztetéssel, hogy csak hatósági ellenőrzés vagy engedéllyel vásárolhat és tarthat a jövőben lovat és szekeret. Ezek után a cigányokat külön-külön a már megállapított régi tartózkodási (vagy új telepedési) községükbe kísérik s az illetékes főszolgabírói hivatal nyilvántartásába fölvétetik, a felnőtteket pedig lefényképeztetik.

Ha lehetséges, a föntihez hasonló esetekben a gyermekeket ruhaneművel kell ellátni és kényszeríteni őket arra, hogy iskolába járjanak, a szükséges napi eledellel ellátva. Persze, ez csak város, nagyközségben vagy szolgabírói székhelyen vihető ki. Kisebb községben csak a kovács vagy famunkára (tekenő, kanál, itatóvályu és pipa-

szár furás) alkalmas cigányt telepiténém. Gyermekait azonban így is befogathatnám a falusi iskolába. A szülők közelsége nem rontana a dolgon.

A csecsemőt legjobb az anyánál hagyni, mert ha ezt elveszik tőle, akkor teljesen vaddá lesz, a tejbőség következtében képes arra, hogy gyermeket lopjon a magáé helyett. A cigányasszony rendszerint négy éves koráig szoptatja gyermekét, hogy mi hasznosat talál ebben, azt csak az orvosi tudomány van hivatva megmagyarázni.

Most már, ha kocsija és lova nincs a cigánynak, nem vándorolhat, mert nem szeret gyalogolni, ha üldözik, nem menekülhet. Ha pedig gyermekéről emberiesen gondoskodva lesz, át fogja érezni, hogy a társadalom a cigányt is ember számba veszi. A cigányok telepítésénél és elhelyezésénél figyelembe kell venni a nyelvben való jártasságot, a magyarul tudót magyar vidéken s viszont az oláhul beszélőt oláh vidéken kell letelepíteni, s így tovább. Módot kell adni nekik ezzel arra, hogy a vidék népével könnyebben érintkezhessenek. A cigány gyermeket föl kell vétetni az állami gyermekmenhelyek gondozásába, illetve az anyának érte táppénzt kellene kiutalni. Szem előtt tartva természetesen a törvény rendelkezését arra az esetre, ha az anya részegeskedésre költené a kapott táppénzt. *A felsoroltakat csak drákói szigorral lehet keresztül vinni.* Végül a cigányasszony keresetforrását állapítom meg: *csereüzletek kötésére szoktatnám.* Rongy és csontért: edényt, galandot és üvegneműeket árulhatnák vele. Az összegyűlt csontot és rongyot gyűjtőtelepeken jól értékesíthetnék s nem kellene okvetlenül lopniok. A cigány férfit és feleségét külön-külön arczképes igazolvánnyal kellene ellátni, továbbá munkás- és házaló igazolvánnyal.

A felnőtt cigány leginkább *tapasztásra, sárgyurásra vagy műtrágyagyári* munkára alkalmas és az utóbbin csaknem pótolhatatlan. Tégla és cserép gyárakba kellene őket főként bekényszeríteni, s valamennyi helyre *hatósági közvetítéssel szerződletni.* Ehhez persze türelem és nagy rábeszélő képesség szükséges az illető hatósági közvetítő részéről. A 10—12—16 éves fiugyermekeket kertészetre, azonkívül pedig rézöntő, kovács és lakatos iparosságra is ki lehetne képeztetni. Nem utolsó keresetág számukra a zene, mert legtöbbjükkel vele születik a zenei érzék.

Legnehezebben lehet a cigányleányt idomítani. Az iskolában is nehezen tanul, kézügyessége sem olyan mint a fiuké. Lusta, korán hódol érzékiségének. Fonásra, kosár készítésre, szalmakalap fonás és gyékény szövésre azonban ki lehet tanítani, de csak akkor, ha már legalább is 14—15 éves. Cselédnek ritkán lehet alkalmazni, mert piszkos, a legtöbb esetben skrofulás és szörnyen értelmetlen.

A munkás-igazolványt így javasolnám részükre kiállítani:

Az első lap táblájához erősítve a *cigány arczképe* lenne, utána a vallás, név, kor, pontos magassági mérték, esetleg az ujjlenyomat is, továbbá a testen található forradások, vagy anyajegyek; azon hely, melyet születése helyéül megnevez; azon terület, község, ahonnan telepítettett vagy ahol megelőzőleg *tovább tartózkodott*; a telepítés éve és hónapja. Annak megemlítése, hogy melyik *megyében* vagy *községben* kereshet munkát (pl. csak Biharvármegye *központi, tenkei és beéli* szolgabirói járásainak községeiben). Ha esetleg e kikötés daczára csak a szomszéd járások valamelyikében sikerülne az igazolványos cigánynak munkába állania, ama község elől-

~~Helybekerítés~~

Bukharin
Andreas

járója értesitené az igazolványt kiállító hatóságot, hogy tudtával vállalt munkát községeinkben, városukban vagy járásukban a cigány. Ezt a körülményt a munkás-igazolványba is be kellene jegyezni. Ezzel nyilvántartható volna, hogy hol tartózkodik időnként a munkát kereső, vagy már dolgozó cigány.

Ugyanigy volna kiállítandó a női „Házaló engedély” is. Az bizonyos, hogy a humanista ezekkel „az emberi szabadságot sértő” rendszabályokkal nem lesz megelégedve, de a kivételes állapotok kivételes intézkedéseket tesznek szükségessé. A cigánykérdéssel kapcsolatosan nem hivatkozhatunk az „egyéni szabadságra”. Szélsőségekbe menni azonban a reformátornak sem szabad, de ez fölösleges is.

Alapelv, hogy a cigányokat a röghöz, a helyhez kell kötni. Ki kell őket a sátorból és a föld alatti kunyhókból szabadítani s emberi rangra emelni!

Legalkalmasabb a fedél nélküli ház, amelyen nincs padlás, nincs búvóhely, de tűzveszélyesség sincsen.

Egy 220 négyzetméter területen felépített lakóház pl. Nagyvárad város külterületén 1115 koronába kerülne, így számította ki a város főmérnöke. Befogadna a lakóház 6 személyt. Higienikus szempontból a ház 3·00 méteres belvilággal lenne építve. Minden cigánycsalád egy elkülönített udvart kapna, két ablakos szobával. Mig beleszoknék az új viszonyokba, a fentartást az államnak vagy községnek kellene viselni. Öt év elteltével a ház lakóját lakbérfizetésre és jó karban tartásra köteleznék.

Sokan talán kivihetetlennek tartják majd az itt elmondottakat, de hát fogjunk már egyszer hozzá a nagy munkához. *Kiséreljük meg előbb három vármegyében* s ha beválik, terjesszük ki a reformot az egész országra. Hirlapi cikkel és törvényszéki tárgyalásokkal a cigánykérdést Magyarországon nem rendezzük soha.

A főelv legyen: *az állandó helyre való telepítés, a másik a vándorlás szabályozása és ellenőrzése!*

Igy talán lehetséges lesz majd, hogy *tíz év múltán* egészen másként álljunk ezzel a kérdéssel és meg fog végre szünni a kóbor cigányban rejlő társadalmi veszedelem.

Nagyvárad, 1908. július hó.

Kemény L. Ignác,
tb. rendőralkapitány.